תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי אגדות · סדר קדשים

מהרש"א - חידושי אגדות על זבחים

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מהרש"א - חידושי אגדות על זבחים

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרשא-חידושי-אגדות-על-זבחים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף מא: 4
דף נג: 4
דף נד: 5
דף סב: 6
דף סב: 7
דף פח: 7
דף קא: 9
דף קב: 9
דף קיג: 12
דף קיג: 12
דף קטו: 13
דף קטז: 14
דף קטז: 18
דף קיח: 19
דף קיח: 19
דף קיט: 21

דף מא:

משל למלך בשר ודם שכעס על אוהבו כו'. פירש רש"י על אוהבו צבור ומיעט בסרחונו קיצר בדברים עכ"ל בהך משל ה"ל צבור למעליותא לגבי כהן משיח ולא כן באידך משל למלך ב"ו שסרחה וכי' דהוי ליה גריעותא לצבורא דכביכול אין כאן קדושה כפי' רש"י והוא דחוק ונראה לפרש דהכי נמי הכא בהאי משל למעליותא דכהן המשיח קאמר דהוא אוהבו של מלך שהוא משרת ה' ובו נאמר ואת הקדוש והקריב אליו וקאמר דמיעט בסרחונו ומפני שחביב קבלת קרבנו לה' הזכיר שקרבנו מהודר בב' כליות והיותרת למעט סרחונו ובאידך משל נמי נאמר בו פרכת הקדש כי מתוך חבתו נשאר בקדושתו משא"כ בצבור שהם אינם רק פמליא וחיל שלו כשחטאו נגדו חללו קדושתן אליו וק"ל:

דף נג:

בחלקו של טורף כו'. סוגיא זו אתיא כמ"ד בפ"ק דיומא ירושלים נתחלקה לשבטים דתניא מה היה בחלקו של יהודה העזרות והר הבית והלשכות ומה היה בחלקו של בנימן אולם והיכל וקדשי קדשים ורצועה יוצאה וכו' כדמסיק נמי הכא וכן משמע קצת בספר שופטים בקרא דיד שניהם היו בירושלים דכתיב וילחמו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה וגו' וכתיב ואת היבוסי יושב ירושלים לא הורישו בני בנימן וגו' וכן משמע בספר יהושע גבי חלוקי גבולי יהודה ובנימן ובברכות דמש"ה נמי נסמכו ברכותיהם אלא שלוי מפסיק ביניהם מפני ששבט לוי היה לו שם ויד בין שניהם כדכתיב בההוא ענינא יורו משפטיך ליעקב וגו' דהיינו בלישכת הגזית שהיה בחלקו של יהודה וישימו קטורה באפך וכליל וגו' היה בחלקו של בנימן דהיינו בהיכל שהיה שם הקטורת וכליל על מזבחך כדמסיק הכא באחסנתיה יתבני מדבחא ולפי הטעם דכתר כהונה לחוד וכתר מלכות לחוד ולכך המקדש שהוא כתר כהונה לא היה בחלק יהודה אשר לו המלוכה אבל לשכת הגזית ששם המשפט היה בחלקו כמ"ש מלך במשפט יעמיד ארץ וז"ש שלא היה אותה אמה שאין לה יסוד בחלקו של טורף שהוא בנימן שנאמר ביה זאב יטרף כיון דלא נמשכה מלכותו של שאול דימה אותו לזאב שהוא טורף כדאמרינן סוף פ"ק דבבא קמא אבל יהודה שמלכות בית דוד נמשכת דימה אותו לארי שהוא דורס והוא מלך בחיות וכיון שהמזבח שהוא כתר כהונה אינו ראוי להיות במקום מלכות ע"כ אותה אמה שלא היה בחלקו של טורף אלא בחלקו של דורס לא היה לה יסוד ודו"ק:

והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה וכו'. ובפ"ק דיומא גרסי' בכל יום לבולעה וכו' דהיינו שהיה מצטער להיות אותה אמה מובלעת בחלקו ותפול בגורלו

ויהיה גם לאותה אמה יסוד כשאר כל המזבח. ושאמר לפיכך זכה וכו' ונעשה אושפזיכן וכו'. קצת מגומגם דממה שאמר והיה מצטער וכו' משמע דידע בנבואה שיהיה כל המקדש בחלקו חוץ מאותה אמה והיאך קאמר אח"כ שזכה מחמת צער זה ליעשות אושפזיכן לנקב"ה ובסוטה פרק א"נ ניחא טפי דקאמר דמשום שירד שבטו של בנימן תחלה לים לפיכך זכה בנימן הצדיק ונעשה אושפזיכן וכו' ונראה לפרש דסוגיא דהכא אתיא כמאן דאמר התם דשבטו של יהודה ירד תחלה לים ודו"ק:

דף נד:

מ"ד וילך דוד וגו'. הכי כתיב בספר שמואל וילך הוא ושמואל וישבו בנויות ויגד לשאול לאמר הנה דוד בנויות ברמה והתלמוד קיצר הכתובים לפי המכוון מעניינו והכי קאמר דכ"מ שנזכר עיר שמואל לא קראה בשם אלא רמה וכאן קראה בנויות ברמה ללמוד וכו'. ומ"ש א"י גבוה מכל הארצות וכו'. ע' פירש"י והכי איתא בהדיא בר"פ עשרה יוחסין ע"ש. מיהו נראה דמבעיא לן הכא דמשום הכי נקרא נויו של כל העולם לפי שהוא ראש כל ההרים של העולם:

בכולהו כתיב וירד וכו' מבואר באורך בפרש"י ואקצר דבריו כי ארץ יהודה היה גבולו מים המלח שהוא מזרחו של א"י עד הים הגדול שהוא גבול מערב א"י ומצד דרום היה ארץ אדום גבולו ומצד צפון היה גבולו לנגב בנימן ונגב שאר השבטים כי אורך נחלת בנימן לא היה ממזרח למערב עד הים אלא עד ירושלים וז"ש שבגבולי יהודה בכולהו לגבי שאר שבטים דהיינו מירושלים עד סוף מערב כתיב וירד ותאר וגבי גבולי יהודה אצל שבט בנימן כתיב מתחלת מזרח עד כתף היבוסי שהיא ירושלים כתיב ממזרח למערב ועלה חוץ מעליה אחת שהזכיר אחריה שהוא על ראש ההר דהיינו עין עיטם דלכך היה סבור למבני שם עוד פרש"י עין עיטם נראה שהוא מעין מי נפתוח האמור וכו' ע"ש וכ"כ בזה בגבולי בנימן דכתיב שם שיצא הגבול (מתחלת) מערה במעין מי נפתוח ואח"כ כתיב וירד הגבול אל קצה ההר אשר על פני גי בן הנום וגו' וירד עין רוגל וגו' וכל הגבולים דכתיב ביהודה ועלה כתיב בבנימין וירד לפי שגבי יהודה התחיל ממזרח למערב עד ראש ההר מעין מי נפתוח אבל בבנימין התחיל ומונה ממערב גבולו שהוא ראש ההר ומעין מי נפתוח עד המזרח ע"כ נכתב לשון ירידה ואי הוה גרסי' בכולהו כתיב ועלה ובבנימן כתיב וירד וכו' הוה ניחא טפי ודו"ק:

ניתתי ביה קליל וכו'. ואע"ג דהשתא עין עיטם הוא יותר גבוה מבית המקדש מ"מ קאמר שפיר וקמת ועלית וגו' לבה"מ מכל שעריך דלא נחשב עין עיטם להיות עיר ושער דלא היה מופלג מבית המקדש כי אם כ"ג אמות כפרש"י בחומש ע"ש:

שנתקנא בו דואג דכתיב קנאת ביתך וגו'. משמע ליה על דואג דכתיב בקרא דלעיל מיניה מוזר הייתי לאחי ונכרי וגו' דהיינו בעיני דואג היה נחשב דוד לזר ולנכרי מצד בני אמי שהוא ממואב כדאמרי' בפרק הערל ושאמר ליה דואג לשאול על דוד שאל נא אם הוא ראוי לבא בקהל כו'. שאמר זה שמצד הקנאה שראה בדוד בענין מקום הבית המקדש שכיון מקומו וק"ל:

באפרתה זה יהושע וכו'. דנהא משבט אפרים נקרא אפרתי כמו האפרתי אתה וגו' וק"ל:

יער זה בנימן שנאמר זאב וגו'. כל המקרא נאמר על שם קדשי המקדש כפירוש המתרגם וכדאיתא במדרשות ולכן לא נאמר כי יער הוא רמז ליהודה שנמשל לאריה ואולי עוד כי שדה יער הוא משל לזאב שהוא דר ביער ולפעמים הוא בא בשדה למצוא שם לטרוף טרף מהבהמות שדה מה שאין כן ארי הוא הדורס גם חית יער ולא יצא בשדה וכמ"ש הכם אריה מיער זאב ערבות וגו' וק"ל:

דף סב.

בשלמא בית מינכרא צורתו אלא מזבח וכו'. ר"ל דמזבח אע"ג שהיה לו ג"כ יסוד לא מינכרא ביה כמו ביסוד החומות שהיו ודאי עמוקים עד התהום כדמשמע בפרק אלו הן הגולין אבל אין לפרש כיון דהוסיפו על המזבח עד ששים אמות פריך מזבח מנא ידעי מקומו דמ"מ לפי היסוד הראשון היו יכולין לשער ולהוסיף מכל צד ודו"ק:

אמר רבי אלעזר ראו מזבח בנוי כו'. נראה כמ"ש מזבח של מעלה מכוון כנגד מזבח של מטה והיינו שהראה להם המזבח של מעלה ומיכאל כו' שיכונו לבנות כנגדו מזבח של מטה ור"י נפחא אמר שהראה להם הקב"ה במקום המזבח אפרו של יצחק שהוא צבור ומונח לדורות שם כמ"ש ה' יראה כפרש"י בחומש ורשב"ן אמר מכל הבית כולו הריחו וכו' שהראה להם הקב"ה כאילו הכל בנוי וריח הקטרת ודאי מגיע בכל המקדש כדאמרינן בעלמא שהגיע הריח עד יריחו חוץ מבמקום מזבח ששם ריח שריפת האיברים ביטל את ריח הקטרת:

דף סב:

בני אחתיה דרבי טרפון וכו' קרי עליהם בני קטורה וכו'. עי' פרש"י ולכאורה טפי הל"ל קרי עלייהו בני עשו דאף שבני אברהם ויצחק אתם אבל לא כבני יעקב וי"ל כשטת הרמב"ם דבני קטורה חייבים במצות מילה וז"ש להם בני קטורה גם שאתם נמולים גם בני קטורה כמותכם במילה ועי"ל שלא קראם בני עשו שהיה חס על כבוד גיסו גם אם יאמר בני בשמת ואהליבמה היה מזלזל בכבוד גיסו שהם היו נשי עשו אבל בני קטורה לא היה מזלזל בכבוד גיסו ובכבוד אחותו דקטורה כשרה היתה ע"ש מעשיה נאים כקטורת וק"ל:

דף פח:

למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה לומר וכו'. עיין פרש"י קצת קשה דבהפך הל"ל למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות ופירושו בפרק יש בערכין ניחא טפי שפירש שכ למה נסמכה בפרשת תצוה נסמך ענין המלואים לבגדי כהונה עכ"ל. ומיהו ק"ק לפירושו שם דמאי קושיא למה נסמכה דהא ודאי שפיר נסמכה דבתחלת עבודת אהרן במלואים הוצרך מקודם ללבוש בגדים של כהונה אבל בפרשת צו לגבי מעשה שסמך כל תורת הקרבנות לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם וכו' לבגדי כהונה שפיר קאמר למה נסמכה לכל הקרבנות אלו ובפרשת תצוה גבי צווי לא נסמכה אלא למילואים וקאמר ללמדך כמו שכל אלו הקרבנות באין לכפרה כך הבגדים מתכפרין:

כתונת מכפרת על שפיכות דמים דכתיב ויטבלו את הכתונת וגו'. עי' פירוש רש"י ועוד י"ל שהכתונת הוא הבגד באדם הקרוב לגוף ולבשר והוא מגואל בדם ביותר בכל נהרג וע"כ כתונת זה מכפר על כך. ואמר מכנסים מכפר על גלוי עריות דכתיב ועשה להם מכנסי וגו' מגופא דקרא מייתי לה דמשמע דהמכנסים הם משום גידור ערוה ולהכי שינה כאן דבכולהו כתיב ועשית ובכאן כתיב ועשה להם מכנסי בד וגו' דמשמע שיהיה צורך להם בגידור ערוה. ואמר מצנפת וכו' יבא דבר שבגובה וכו'. כי כיסוי הראש מביא לידי אימה דשמיא כדאמרינן בסוף פרק מי שהחשיך ברב נחמן בר יצחק דלא שבקתיה אימיה גלי רישיה. ואמר אבנט מכפר על הרהור הלב אהיכא דאיתא. כפרש"י הכא ובפרק יש בערכין מייתי לה מקרא דכתיב והיה על לב אהרן וטעות הוא דהאי קרא בחושן כתיב ולא באבנט. ואמר חושן מכפר על הדינין שנאמר ועשית חשן משפט. פירוש מכפר על עוות הדין כפרש"י בחומש וז"ש ונשא אהרן את משפט וגו' דהיינו

נשיאת עון המשפט. ואמר אפוד מכפר על ע"ז דכתיב אין אפוד וגו'. ומצינו בע"ז שהיו ג"כ עושין אפוד כמ"ש בפסל מיכה ויעש אפוד ותרפים וגו' אלא דמייתי האי קרא דהושע דהל"ל לפי פשוטו אין אפוד ואין תרפים כדכתיב לעיל מיניה אין זבח ואין מצבה כפרש"י שם וע"כ דרשוהו הכא באין אפוד של כהן גדול יש עון תרפים. ואמר מעיל מכפר על לה"ר כו' ויכפר על מעשה קול. מהידוע כי קול ודיבור רע עושה מעשה ופעולה לברוא לו מקטרג אחד וזה המעיל הוא בהפך זה דכתיב ביה ונשמע קולו בבואו אל הקדש וגו' שקול זה מבריח את המקטריגים לו בדרך בואו. ואמר ציץ מכפר על מעשה עזי פנים וכו' ומצח אשה זונה וגו'. מורה על העזות דכתיב בסיפא דקרא מאנת הכלם אף על גב דבהאי קרא מפרש ונשא אהרן את עון הקדשים דהיינו שמכפר על שנקרב בטומאה מכל מקום מדקבעו לו לציץ מקום המצח דרשו לכפר על עזות מצח וק"ל:

ודע דבפרק יש בערכין פריך והא אהך דעל שבעה דברים באים נגעים וחשיב לשון הרע ושפיכת דמים וגילוי עריות וכו' ומשני שם לא קשיא הא וכו' אי לא אהני מעשיו מעיל מכפר מזה משמע דלא הוה קא מקשה אלאאמעיל וכתב רש"י שם ואי קשיא אמאי לא מותיב משפיכת דמים וג"ע וכו' תירץ מהא דתניא בגדי כהונה מכפרין וכו' אלא על האחרים וכו' ע"ש והתוס' דחו פירושו וכתבו תירוצים אחרים על זה ע"ש ולי נראה ליישב דודאי הא דקאמר דבגדי כהונה מכפרין על ש"ד וג"ע וע"ז היינו אשוגג דוקא אבל אמזיד ודאי דאין בגדי כהונה מכפרין אלא הנגעים באין עליו בש"ד ובג"ע במזיד כדמייתי בש"ד דיואב שהיה מזיד אבל מלה"ר דלא שייך אלא במזיד פריך שפיר ובהא יתיישב נמי מה שדקדקו התוספות אדהכא מההיא דמיום שחרב בהמ"ק אע"פ שבטלו ד' מיתות דין ד' מיתות לא בטלו דההיא במזיד איירי ומיהו מהא דפריך הכא מעגלה ערופה משמע קצת דהך דבגדי כהונה מכפר במזיד איירי ויש ליישב ודו"ק:

ב' דברים לא מצינו להם כפרה בקרבנות וכו'. נראה ע"פ מ"ש שם בערכין דבג' עבירות שהם ע"ז ג"ע ש"ד כתיב גדולה ובלשון הרע כתיב גדולות ואהא קאמר מכלל אלו עבירות הגדולות יש בהן דהקרבן מכפר עליהם בשוגג כגון שעירי ע"ז וכגון כל חייבי כריתות בעריות בשוגג מביאין קרבן חטאת אבל ב' עבירות גדולות שהם לה"ר וש"ד לא מצינו להם כפרה כלל בקרבנות אבל מצינו להם עגלה ערופה בש"ד דומה לקרבן וכן קטורת לה"ר שהוא בא למקדש כקרבן ומייתי ויתן את הקטורת ויכפר וגו' על מה קטורת מכפר על לה"ר וכו' פרש"י פ' טרף בקלפי בההיא דקרח לה"ר דכתיב אתם המיתם את עם ה' וסתם לה"ר בחשאי עכ"ל ודבר שבחשאי דקאמר אע"ג דבההיא שעתא בפרהסיא היה

ויעמוד בין המתים ובין החיים וגו' מכל מקום דבר שבחשאי מקרי דכל השנה מקטירין בהיכל בחשאי כפרש"י וק"ל:

רש"י למה נסמכה בסדר צו את אהרן זאת תורת העולה. נראה דהוקשה הלא בר"ח ניסן נצטוה על הקרבנות והבגדים היו קודם לכן בימי המלואים א"כ ראוי לכתוב פ' הבגדים ואח"כ פ' הקרבנות וזה שדקדק רש"י והדר קח את אהרן וגו':

דף קא:

לא נתכהן פנחס וכו'. פרש"י בחומש אע"פ שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן אבל פנחס שנולד קודם ולא נמשח לא בא לכלל כהונה ע"כ. וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פנחס וכו' עכ"ל ע"ש:

ולר"א נמי הכתיב וכו'. יש לדקדק אמאי לא פריך מהאי קרא לרבי שמעון דפנחס כבר כהן היה בימי מלואים כדקאמר והלא פנחס היה עמהן ומאי קאמר במעשה זמרי והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם וי"ל שהבטיחו הקב"ה על הכהונה גדולה שתהיה לעולם מזרעו של פנחס וכן היה משהעביר הכהונה מאביתר שהיתה מאתמר לצדוק נשארה הכהונה לעולם מזרעו של פנחס וק"ל:

ההוא לברכה וכו'. פרש"י בשרו שלא תפסוק כו' ע"ש. ק"ק דמ"מ כיון דלא זכה לכהונה אלא משום שלום וכאן בשרו על כך מאי האי דקאמר קרא הכא תחת אשר קנא וגו' דמשמע דבשביל מעשה שעשה זמרי זכה לכך ויש ליישב ודו"ק:

ההוא ליחס זרעו הוא דאתא וכו'. בפי' רש"י בגמרות שלנו לא פירש כלום בזה ובע"י מצאתי הפי' כעין שכתבנו לעיל לר"ש דכששם שלום נתייחס ליקרא כהן להיותם זרעו כה"ג שלא היה כה"ג אלא מפנחס עכ"ל:

דף קב.

ואין זר רואה הנגעים וא"ת אהרן וכו' קרוב הוא וכו'. במשה נמי המ"ל קרוב הוא ואין קרוב רואה וכו' אלא דהאמת קאמר דזר הוא ולמ"ד נמי משה כהן היה הא מסיק דלגבי נגעים מיהת זר מקרי דאהרן ובניו כתובין וכו' וכן אלעזר ואיתמר קרובים מקרי לה אבל למ"ד פנחס כהן היה באותה שעה ק"ק אמאי לא ראה הוא ואם הוא מקרי קרוב יש להוכיח מהכא דראשון בשלישי פסול לעדות וק"ל:

חלק לה הקב"ה כבוד אני כהן ואני מסגירה ואני חולטה וכו'. הסגר הוא בשבוע ראשון והחלט בשבוע שני ויש לדקדק דהא קאמר קרא תסגר שבעת ימים ואמרי' בפרק כיצד הרגל ואביה ירק ירק וגו' הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום אלא דיו וכו' וי"ל דקאמר אני מסגירה ואני חולטה דהיינו י"ד כפי הסברא מתוך הק"ו וקרוב לזה כתבו התוספות בפ' כיצד הרגל דנקט י"ד יום כנגד ב' הסגרות דהיינו י"ד יום דאין הסגר פחות משבעה עכ"ל ע"ש:

חמשה שמחות היתה אלישבע וכו'. ואבלה על ב' בניה וכו' במדרש ילקוט מביאו אקרא לשחוק אמרתי מהולל מעורבב הוא השחוק ששחק מדת הדין על אלישבע שראתה ד' שמחות ביום אחד וכו' ולא חשיב שם בן בנה דהיינו פנחס וצ"ל דס"ל להההוא מדרש כמ"ד לעיל דלא נתכהן פנחס עד מעשה זמרי או עד ששם שלום וכו' גם קאמר שם ב' בניה סגני כהונה ואפשר דר"ל נדב ואביהו שמתו אבל בתלמוד קאמר בנה סגן והיינו אלעזר שנעשה סגן אחר שמתו ויש לדקדק אמאי נקט אלישבע ולמה לא נקט אהרן גופיה שראה ה' שמחות או ד' כפי המדרש שהוא כ"ג ואחיו מלך ובנו סגן ובן בנו משוח מלחמה וגיסו נשיא השבט וכו' וע' מה שכתבתי במסכת הוריות בזה:

כל חרון אף שבתורה יש בו רושם וכו' בעל צרור המור מפרש ליה דוקא בחרון אף שנכתב לגבי השם וכתב שם טעם לפי דעתו ואינו כן דהא פריך לקמן מחרי אף דגבי משה וסתמא קאמר כל חרון אף שבתורה וכו' והנראה לפרש דכמה חרון כתיבי בתורה ובקצתם הוסיף בהם לומר אף שהוא רמז על הרושם שבא אחריו בקרא הן שיהיה הרושם במעשה שאחריו כגון וחרה אפי והרגתי וחרה אפי בהם וגו' הן שיהיה הרושם אחריו בדבור של כעס כמו ויחר אף יעקב ברחל וגו' התחת אלהים אנכי וגו' וכמוהו ויחר אף בלק וגו' ויחר אף אליהוא וגו' וכן משמע מפרש"י וכן משמע לקמן דדבור של כעס הבא אחריו מקרי שפיר רושם דקאמר והכתיב ויצא משה בחרי אף ולא א"ל מידי אבל כאן קאמר ר"י בן קרחה דלא הוזכר כלל רושם אחריו בין בדבור בין במעשה ומזה למדו לומר בפרק הזורק מהא דכתיב ויחר אף ה' בם שגם אהרן נצטרע ולמ"ד דלא נצטרע מוקי לה התם בנזיפה ונזכר זה הרושם במעשה שאחריו דכתיב ויחר אף ה' בם וילך דהיינו שפירשה שכינה מהם שהיו בנזיפה:

והלא כהן הוא ה"ק אני וכו'. פסיקא ליה דכהן היה מדעבד עבודה בשבעת ימי מלואים ולהכי כתיב משה ואהרן בכהניו ונפסקה לו כהונה אלא שניטלה ממנו בחרון אף וחד אמר דלא נפסקה לו כלל הכהונה אלא בז' ימי מלואים וי"א סברי דמעולם לא ניטלה ממשה אלא מזרעו ומייתי מדכתיב משה ואהרן בכהניו וגו' משמע ליה בכהניו קאי נמי

אמשה וכינוי דכהניו קאי אקב"ה כמו שלא פסקה הכהונה מאהרן כל ימיו כך לא פסקה ממשה כל ימיו אלא מזרעו ויש לדקדק מדקאמר כתנאי משמע דרב דאמר לעיל משה רבינו כ"ג היה לא אתי כחכמים דסברי הכא לא נתכהן משה אלא בז' ימי המלואים הא רב נמי דסבר דמשה כהן גדול היה מייתי מקרא דאיל המלואים וגו' ויש לומר דרב דאמר כהן גדול אי בז' ימי המלואים הוא מאי אשמועינן האי קרא שעבד בז' ימי המלואים אלא ע"כ דאשמועינן דנפסקה לו הכהונה וק"ל:

אמר ר"ל סטרו ויצא וכו'. יש לדקדק דמשמע אף זה נאמר בו רושם היינו שנאמר מפורש בקרא כמ"ש לעיל והיכן מפורש זה הרושם בתורה ואפשר משום כבודו של מלך לא פרסמו הכתוב שסטרו ודו"ק:

מלך הוא והסבר וכו'. מפרש"י נראה דתרוייהו דריש מלשון לקראתו ע"ש. ועוד נראה לפרש למ"ד העיז פניך בו דריש ליה מונצבת דמשמע נצב לריב כמ"ש כל מקום שנאמר נצים נצבים היינו דתן ואבירם כדאמרי' בנדרים כפרש"י סוף פ' שמות וק"ל:

ואילו לדידיה לא קאמר וכו'. עי' פרש"י לכאורה לא הל"ל והשתחוית דמסקנא נמי לא הוזכר השתחואה וי"ל דע"כ בכלל ויקרא נמי הוה השתחואה דהא גבי עבדיו לא הוזכר השתחואה במסקנא אע"ג דא"ל והשתחוו אלי אלא שקיצר הכתוב במסקנא ודו"ק:

וישנס מתניו וירץ וגו' (פרש"י אחאב כו') משמע ליה דאחאב הוה יחידי מדכתיב ברישא דענינא אחאב הלך בדרך אחד לבדו וגו' אבל מפירוש הרד"ק נראה דהשניסה והריצה גופה לפניו היא בעצמה חלוקת הכבוד והענין שראוי לחלוק כבוד אפי' למלכים הקדמונים הרשעים כאלו שזכר וכדאמרינן בפ' הרואה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא והמזלזל בכבודם כאילו פוגע בכבוד המקום וק"ל:

ואין הלום אלא מלכות וכו' מדשינה למכתב הלום במקום פה ובכולהו דקרא יש לדרוש על שם המלכות כמ"ש גבי דוד לשון הלום רמז למלכות כמ"ש בפ"ג דמס' ע"ז ואת העדות עדות הוא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו וכו' ע"ש וגם הלום ראיתי וגו' דהגר שאמרה וכי סבורה הייתי להיות גדולה ומלכות בזרעי כמו שאמר לה המלאך הרבה ארבה וגו' ידו בכל וגו' אחרי רואי עניי בבית גברתי וכן מי הביאך עד הלום דשופטים דרשוהו פרק חלק לאו ממשה קאתית דכתיב ביה אל תקרב הלום וגו' ע"ש והבו לכם דבר עצה הלום דשופטים ר"ל הבו לכם דבר ועצת מלכות וכן גושי הלום ואכלת וגו' דרות רמז לה בהגשתה אליו יבא בית דוד מהם וכל אינך הלום בשמואל וד"ה נאמר בשאול ודוד וק"ל:

בשעה שפוסקין וכו'. דריש ליה מסיפא דקרא דכתיב ויושיבם לנצח כפרש"י בפ"ק דמגילה ושם מפורש דרישא דהאי קרא לא יגרע מצדיק עינו וגו' נדרש על שאול ושם יבואר (מגילה פ"ק וע"ש):

דף קיג.

רבי יוחנן סבר אתמוהי וכו'. ור"ל סבר כפשטיה וכו' היינו ברישא דקרא ארץ לא מטוהרה אבל בסיפא דקרא לא גושמה ביום זעם הוא בהפך לר"י כפשטיה ולר"ל אתמוהי מתמה וק"ל ויש לומר לרבי יוחנן דלא ירד מבול לא"י אמאי הטריח הקב"ה את נח בבנין התיבה להצילו דהוה ליה להצילו בא"י דהא אכתי לא אסיק אדעתיה דבהבלא מתו ויש לומר דהתם טעמא אחרינא איכא כפי' רש"י בחומש כדי שיראוהו דור המבול עסוק ק"ך שנה וכו' ע"ש:

דף קיג:

ברותחין קלקלו וברותחין נידונו כו'. בפרק חלק יבואר:

בשלמא לדידי דאמינא לא ירד מבול לא"י מש"ה הוי חרבה וכו'. יהיה פירוש הכתוב דאפי' בחרבה דהייע בא"י מתו ע"י הבלא וק"ל:

מכל אשר בחרבה ולא דגים שבים וכו'. שהם היו במקום שלא היה חרבה מעיקרא וצ"ל דלא היו נמי המים רותחין אלא במקום שהיה חרבה מעיקרא דאל"כ למה לא נמלגו הדגים ברותחין כדפריך לקמן גבי ראם וק"ל:

לדידי חזי לי אורזילא דימא וכו'. כתבו התוס' ר"ת גרס אורזילא דרימא פירוש עופר של ראם וכו' ע"ש. ודברי המאמר בכוונתו מבואר באגדות בחדושינו פרק הספינה:

והא קא סגיא תיבה וכו' פרש"י והלא היתה כו'. נראה דר"ל מגבוה לנמוך דקאמר היינו ע"י גלי הים אבל הא פשיטא דמשוו מיא בכ"מ כדאמרינן ביומא פ"ב וכי מיא שורי שורי הוי קיימי ועוד תיבה היכא סגיא וכו' ע"ש אבל דוחק לאוקמא סוגיא דהכא כר"י דס"ל במ"ר ט"ו אמה היו בהר וט"ו בבקעה ושורי וכו' ע"ש וק"ל:

עוג מלך הבשן היכא קאי וכו'. פירש"י ויבא הפליט כו' ומהכא משמע דבצדי תיבה קם עוג וניצול אבל רש"י במסכת נדה פ"ט פי' שברח לא"י עכ"ל והיינו למ"ד לא ירד המבול לא"י והא דלא מת בהבלא צ"ל דמחמת שהיה איש גדול כ"כ לא הויא ליה הבלא דא"י כמ"ש התוספות לגבי ראם אבל מסוגיא דהכא לא משמע כן אלא דאפילו לר"י ע"כ נצטננו לו צדי התיבה גם לא נמצא כן בפרק חלק שברח עוג לא"י. וכתבו התוס' למ"ד

לא ירד מבול לא"י הכתיב ויכסו כל ההרים הגבוהים תחת כל השמים כו' ע"ש באורך ע"פ ש"ר ודו"ק:

למה נקרא שמה מצולה וכו'. קרא דכתיב האומר לבבל מצולה לצולה חרבי וגו' וכתיב ההדסים אשר במצולה וגו' ע"ש שהיא עמוקה כמצולה ונצטללו וכו' ומ"ד שנער שמנערת עשיריה עיין פרש"י ועי"ל לפי שלא עלו בימי עזרא וכדאמרינן ביומא פ"ק אם חומה היא וגו' אם עשיתם עצמיכם כחומה ועליתם וכו' נמשלתם ככסף וכו' ע"ש וק"ל:

כל האוכל מעפרה של בבל כו'. מבואר בפרק ואלו קשרים:

דף קטו:

זו פרישות בכורות וכו'. כסתם מתניתין דעבודה היה בבכורות קודם שהוקם המשכן ומ"ד זו פרישות נדב ואביהוא ס"ל דבסיני נעשו הם כהנים ומדכתיב הוא אשר דבר ה' בקרובי וגו' יליף לה כדלקמן לפרש"י כדקאמר בסיני פן יפרוץ בהם ה' וכיון שלא הוזהרו לפרוש מן ההיכל בהקמת המשכן פרץ בהם עכ"ל ולפי זה לא סבירא ליה רבי כראב"י דאמר בפ' הדר דמתו בני אהרן בשביל שהורו הלכה בפני רבן אלא דאית ליה כמ"ד בת"כ דעל הקריבה שנכנסו לפני ולפנים מתו ומיהו נראה לפרש דהכי פירושו הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש כדקאמר בסיני וגם הכהנים הנגשים יתקדשו וגו' דהיינו שיתקדש שמי בהם לעתיד במשכן שהם נדב ואביהוא יוזהרו עתה פן יפרוץ בהם עכשיו ה'. ומלת יתקדשו יתפרש יותר נכון מפרש"י בחומש לפי פשוטו שפירש יתקדשו להתיצב על עמדן עכ"ל דלמה ליה למכתב כן בכהנים שהרי כלם הוזהרו על כך כמ"ש והכהנים והעם אל יהרסו לעלות וגו' ולפי זה שפיר מצי ר' סבר כראב"י דפרק הדר וק"ל:

אמר הקב"ה למשה ולא ידע וכו'. עיין פירש"י ותוס' ומדבריהם נראה דכינוי ונקדש קאי על המשכן ומדכתיב ונקדש ולא ונקדשתי משמע כן אבל ממ"ש לבסוף אלא להקדיש שמו של הקב"ה משמע ונקדש קאי אהקב"ה ויש לדקדק לכאורה דמשמע דלא מתו בני אהרן אלא כדי להתקדש שמו של מקום על ידם ולא מתו מפני החטא ולעיל פירש"י מפני החטא שלא הוזהרו לפרוש וכו' וכן בפרק הדר קאמרינן מפני החטא שהורו הלכה וכו' והרא"ם תירץ בזה דה"ק לא מתו בניך ביום ששרתה שכינה אלא כדי וכו' ע"ש באורך והוא דחוק דלדבריו הל"ל לא מתו בניך ביום הזה אלא כדי וכו' אבל הנראה דלא שייך קידוש המקום וכבודו אילו מתו בלא חטא דחלילה דעביד דינא בלא דינא אבל כבודו של מקום ליפרע מצדיקים בעוה"ז על מיעוט עבירות שבידן ובו יתעלה ויתקדש ומתיירא שמו של הקב"ה דאם בצדיקים כך ברשעים עאכ"ו וה"ק לא מתו בחטא זה אלא

דעם סביביו נשערה מאד ובהם מתקדש ומתייירא שמו אם בצדיקים כך ברשעים עאכ"ו והוא שא"ל משה הייתי סבור או בי או בך שאני ואתה יותר מקורבים אבל כשראה מיתתן אמר שהם נכבדים יותר ועליהם רמז לו ונקדש בכבודי במכובדי ליפרע מהם על עבירות קלות ומר כדאית ליה בשתויי יין שלא הוזהרו עדיין על כך וכמה תנאי איכא בת"כ באיזו חטא מתו ואפשר דלא פליגי אדהכא דאיכא למימר הא והא גרמא דאיכא מאן דאמר התם נמי דבשביל ארבעה דברים מתו בני אהרן וכו' ע"ש ודו"ק:

וקבל שכר על שתיקתו. מפרש"י ותוס' ע"פ ת"כ דהיינו שכר שנתייחד הדבור לאהרן בפרשה שאחריה שתויי יין והקשו בתוס' ותימה דבספרי וכו' למדנו שהדבור למשה שיאמר לאהרן ושמא זה קורא ונתייחד הא דכתיב אל אהרן וכו' עכ"ל. ומזה יש ליישב פירש"י בחומש מה שכר קבל על שתיקותו שנתייחד עמו הדבור שנאמר לו מפי משה לבדו ולא שיאמר לבני ישראל אבל הרא"ם דחק בעצמו בפירש"י דתרתי קאמר ואין צורך דיש לכוין דבריו שם כדברי התוס' וק"ל:

שנאמר דום לה' והתחולל וגו' דריש דום מלשון שתיקה כמו וידום אהרן ובפ"ק דגיטין דריש ליה מלשון דמדומי חמה ע"ש:

וכן שלמה אמר עת לחשות כי הא דאהרן ועת לדבר מפרשינן שם כמו אז ישיר משה ותשר דבורה קחו עמכם דברים ע"ש:

אל תקרי ממקדשיך אלא וכו'. מדכתיב מקדשיך ביו"ד המורה על הרבים דריש ליה דלפי פשוטו הל"ל מקדשך בלא יו"ד לשון יחיד דאין לנו אלא מקדש אחד והרד"ק דחק לפי פשוטו שרמז על שני מקדשים שמקדש של מטה מכוון נגד מקדש של מעלה וק"ל:

דף קטז.

תמים בדרכיו צדיק במעשיו וכו'. פירש"י בדרכיו עניו וכו' במעשיו בלא חמס עכ"ל הדרכים הם המדות אף בזולת מעשה ונופל בו לשון תמים האל תמים דרכו וגו' והרבה כמוהו ובמעשים נופל לשון צדקה דכתיב עושה משפט וצדקה וגו' והיה מעשה הצדקה וגו' וק"ל:

אמר רשב"נ מאותן שלא נעבדה בהן עבירה. ל"ג ליה דלא שייך הכא אלא בפרק חלק גרסינן ליה אהא איש ואשתו אישות לבהמה מי איתי לה אמר רשב"נ מאותן שלא וכו' אלא דה"ג הכא מאותן שעתידין ליטהר מנלן וקאמר כדרב חסדא וכו' משום דעיקר מלתיה דרב חסדא ורבי אבהו בפרק חלק נאמרה אהא דשלא נעבדה בהן עבירה מש"ה קאמר הכא כדרב חסדא ורבי אבהו שאמרו בענין שלא נעבדה בהן עבירה ה"נ נימא לענין

טהורה וטמאה ודע כי רש"י בחומש פי' הטהורה העתידה להיות טהורה לישראל מלמד שלמד נח תורה עכ"ל. וכתב הרא"ם דאל"כ מנא הוה ידע טהורים וטמאים בההיא שעתא מי הוו אבל בזבחים תירצו בזה אמר רב חסדא העבירום כו' ור"א אמר הבאים וכו' ולא ידעתי למה הניח הרב הגמ' ותפס דרך אחר עכ"ל. ובחזקוני כתב בזה ב' תירוצים ואינן מחוורין דמ"ש בתירוץ קמא שסוגיא דזבחים לא איירי בטמאים וטהורים ממש אלא בטהורים וטמאים דערוה לא משמע מתוך הסוגיא ובתירוץ שני שכתב לחלק בין עופות טהורים לבהמות טהורות הן דברי נביאות ואיך שיהיה קשה כיון דרש"י ז"ל בחומש פי' דלענין נעבדה בהם עבירה ידע בקליטת התיבה ובביאתם מאליהן למה לא נאמר כן לענין טמאה וטהורה דכל שקלטו שבעה שבעה הן טהורין וכל שקלטו ב' הם טמאים וכן לענין ביאה מאליהן וע"כ הנראה מה שפרש"י מלמד שלמד נח תורה לאו משום דאל"ה תקשי מנא הוה ידע כמו שהבינו הרא"ם והחזקוני דהא ודאי ידע בקליטת התיבה כדרב חסדא או בביאה מאליהן כר' אבהו ולא הוצרך רש"י בחומש להזכיר זה פה דכיון דכבר פי' כן לענין נעבדה בה עבירה ממילא נימא הכי לענין טמאה וטהורה ומה שהוצרך לומר דלמד נח תורה משום דלגבי בני נח לא שייך טהורה וטמאה אלא לגבי ישראל לעתיד ואי לא הוה למד נח תורה לא הוה ידע מאי קאמר ליה הטהורה תקח לך ז' ז' ובטמאה ב' ב' דלגבי נח כולם שוים הם אלא ידע זה שלמד תורה שתהיה טמאה וטהורה לישראל לעתיד ודוק כי הדברים ברורים הם למבין ומה שיש עוד לדקדק בדברי המאמר מבואר בפרק חלק ע"ש:

התנערי אומה שמעשיה בצפון וכו'. עי' פרש"י אבל בב"ר מפורש באופן אחר עורי דבר ישן ומתעורר דהיינו העולה שהיה ישן כבר לבני נח ובואי דבר חדש בתימן דהיינו שלמים בדרום ע"כ:

ומר נמי הא כתיב ומחלביהן משמניהון וכו'. ואשמעינן קרא דקרבנו מן המעולה ולא כאחיו קין שהביא מן הגרוע כפרש"י בחומש מפרי האדמה מן הגרוע כו' ע"ש:

והא כתיב ויקח יתרו עולה וזבחים וכו'. הכא לא בעי לאוקמא נמי עולה לאלהים וזבחים לאכילה כדלעיל דהתם ועולות סמיך לועשינו לה' אלהינו משא"כ הכא דזבחים סמוך לאלהים דעלה ודאי קאי ודפריך בפרק אין מעמידין מהאי קרא דגם אתה תתן בידינו זבחים ועולות וגו' לר"א דפוסל בהמה של עובדי כוכבים בכל הקרבנות מעולות לחוד קפריך דסמיך לה' אלהינו וגו' אבל זבחים אאכילה קאי והענין מבואר דבני נח עולה קרבין ולא שלמים לפי שעולה כולה כליל ובאה על חטא אבל השלמים באים

לשום שלום בין ישראל לאביהם שבשמים ושהם אוכלין משלחן גבוה ואין הקב"ה חפץ בשלומם של בני נח ולא שיאכלו משלחנו וק"ל:

וישמע יתרו וגו' מה שמועה שמע כו'. יראה דלהני תנאי משמע דוישמע יתרו דבק לכל אשי עשה וגו' ששמע יתרו את כל אשר וגו' וכי הוציא ה' וגו' הוא ענין אחר וכפרש"י בחומש דאל"כ לא נכתוב אלא וישמע יתרו כהן מדין חתן משה כי הוציא ה' וגו' כל אשר עשה וגו' ל"ל ועוד דגבי כל אשר עשה כתיב למשה ולישראל וגבי כי הוציא כתיב ישראל בלחוד דשמעי' מזה דכל מאמר אשר עשה וגו' הוא דבר שנעשה גם למשה משא"כ במאמר כי הוציא וגו' שאינו אלא לישראל לחוד דמשה לא הוצרך להוציא שכבר היה במדין ובשביל שסתם הכתוב מה ענין מעשה זה את כל אשר עשה אלהים וגו' שעי"ז שמע יתרו ובא פליגי בזה הני תנאי דר' יהושע סבר שהוא דבק למנחמת עמלק שהזכיר בסמוך וע"כ סתם כאן מה ענין את כל אשר עשה וגו' ר"א המודעי סבר כיון דסתם מהו המעשה נשמע ליתרו יש לנו לפרש בדבר הנזכר שהוא דבר הנשמע והיינו מתן תורה שהיה נשמע בכל העולם שהיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכו' ור"א אומר כיון דסתם מה הוא המעשה הנשמע לו יש לנו לפרשו בדבר שמצינו בקרא לשון שמיעה בהדיא והוא קריעת ים סוף שנאמר ויהי כשמוע וגו' ומתוך סוגין נראה דהנהו תנאי פליגי מדקאמר כתנאי וכו' ושלא כדברי הרא"ם שכתב לפרש לדברי רש"י שבחומש דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ועוד האריך הרא"ם בזה לפרש פרש"י שבחומש בשינוי הלשונות שדקדק בפרש"י ע"ש ולשטתנו יתבארו לך כל דברי רש"י דמה שהוסיף לומר גבי כל אשר עשה וגו' דהיינו ירידת המן והבאר כו' דלא כחד מהני תנאי דשמעתין י"ל דמרבויא דכל פי' כן דודאי עיקר השמיעה היה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה משום דלא ה"ל למכתב אלא אשר עשה וגו' וכתב כל אשר עשה וגו' פי' דאתא לרבות דכל המעשים שעשה להם הש"י הם בכלל דכל אשר עשה וגו' ומזה גבי וישמע יתרו לא פרש"י אלא ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק שהם היו עיקר השמיעה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה והביא דברי שניהם כאילו אינם חולקים דהא א"נ עיקר השמיעה הוא קריעת ים סוף מ"מ בכלל רבויא דכל אשר עשה וגו' איכא נמי מלחמת עמלק ולהכי לא הביא גביה דעת שלישית שאומר מתן תורה שמע דהא איכא תנאי דפליגי וסברי קודם מ"ת [בא] אפי' בכלל רבויא דכל אשר עשה אינה ומה שפירש עוד שנית גבי כל אשר עשה וגו' בעמלק ולא הזכיר שם קריעת ים סוף היינו משום דפשטיה דקרא משמע ליה טפי כמ"ד עיקר השמיעה היתה קריעת ים סוף דמפורש ביה בהדיא ל' שמיעה שנאמר ויהי כשמוע וגו' ולכן הזכיר ברישא דמלתא דברי האומר קריעת ים

סוף קודם שהזכיר דברי האומר מלחמת עמלק הפך שהזכירן בשמעתין משום דפשטיה דקרא משמע טפי כדעת האומר קריעת ים סוף שמע והוא עיקר השמיעה וגבי כל אשר עשה וגו' דבא לפרש רבויא דכל היינו הבאר והמן חזר והזכיר שוב מלחמת עמלק דא"נ עיקר השמיעה לפי פשטיה דקרא הוא כדעת האומר קריעת ים סוף שמע מ"מ נשמע נמי מלחמת עמלק מכלל רבויא דכל אשר עשה וגו' וגבי ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה וגו' שכתב רש"י דהיינו טובת המן והתורה עכ"ל י"ל דאף למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא פירש כן ומשום דפשטיה דקרא כל הטובה כולל גם התורה ואע"ג דלא ניתנה התורה בכלל קצת ממנה ניתנה קודם שבא יתרו כדאמרינן שבת ודינין וכבוד אב ואם ופרה אדומה במרה נצטוו וגבי וישמע יתרו אי אפשר לפרש ששמע ובא על המצות שנתנו במרה דלא יפול מלת שמיעה בהם אלא בנתינת התורה בכלל בסיני כדקאמר שהיה שם קולו הולך מסוף העולם ועד סופו כו' ובזה יבואו כל דברי רש"י שבפי' החומש כהוגן בלי שום גמגום לפי סוגיא דשמעתין ואין צורך לכל האריכות שהאריכו בזה המפרשים לפירש"י בדברים הרחוקים מסוגיא דשמעתין ואין להאריך:

שכשניתנה תורה היה קולו וכו'. כדאמרינן במדרשות יכול ניתנה תורה בשתיקה ת"ל ויהי קולות וברקים יכול לא היו שומעים את הקול ת"ל קול ה' בכח קול ה' יחולל אילות וגו' ואילות הן עובדי כוכבים כפרש"י בספר תהלים:

אבל מבול של אש מביא וכו' אמר להם כבר נשבע שאינו משחית כל בשר. יש להקשות דמהכא משמע דבכלל שבועת מי נח דגם באש ובשאר דברים אין הקב"ה מביא מבול לעולם ובפ"ק דסוטה אמרינן הבה נתחכמה לו נתחכם למושיען של ישראל נדונם באש כי באש ה' נשפט וכו' באו ונדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם וכו' משמע מזה דשבועת מי נח לא היה על מבול של אש וי"ל דהכא ה"פ דקאמר בלעם שאינו מביא אף מבול של אש היינו לכל העולם שכבר נשבע הקב"ה במי נח שלא יביא השחתה לכל העולם אבל על אומה אחת בודאי מביא כדכתיב כי הנה באש ה' נשפט וה"ה מבול של מים מביא על אומה אחת אלא שהמצרים טעו בזה וחשבו דמבול של מים אינו מביא הקב"ה אפי' על אומה אחת וכדמסיק שם והם אינם יודעים שעל כל העולם אינו מביא אבל על אומה אחת מביא וכפירוש הנה ה' נשפט:

שהיתה גנוזה אצלו תתקע"ד דורות וכו'. הזכיר להם כל זה כי ראוי שיבא הקב"ה בנתינת קולי קולות כל כך שישמעו כל העולם להודיע לכל העולם כי חמדה טובה גנוזה היא אצלו והעביר מלפניו תתקע"ד דורות שלא היו ראוים לקיים מצוותיה אשר קיומן הוא

קיום העולם וזולתה ראוי העולם לחזור לתהו ובהו כדאמרינן התנה הקב"ה עם מעשיו אם יקבלו ישראל וכו':

ה' עוז לעמו יתן וגו'. פרש"י עוז תורה שהוא כו'. ועי"ל שהשיב להם שאין שינוי רצון לפניו שנתן לה עתה לישראל ולא נתנה מקודם לאחד משאר עובדי כוכבים אבל אומה הישראלית ראויה לקבל כי הם עזים בעובדי כוכבים וע"כ ניתן להם התורה שהיא נקראת עוז להתיש כחן של ישראל אבל שאר עובדי כוכבים לא יוכלו לקיימה כדאמרינן בפרק אין צדין מפני מה ניתנה התורה לישראל מפני שהן עזין וע"ז אמר השיבו עובד כוכבים ה' יברך את עמו בשלום ע"פ הכונה זו כי לולא ניתנה התורה להם לא היה אומה ולשון יכולה לעמוד מפניהם כדאמרי' נמי שם נמצא התורה היא נתינת שלום לעובדי כוכבים עם ישראל וע"כ אמרו ה' יברך את עמו בשלום:

קריעת ים סוף שמע יבא שנאמר ויהי כשמוע כל מלכי וגו'. בהאי קרא לא הוזכר שמיעת קריעת ים סוף רק אשר הוביש ה' את מי הירדן וגו' אלא דבכלל ק"ו הוא אם שמעו שהוביש מי הירדן ועברו בו ישראל כ"ש ששמעו קריעת ים סוף שעברו בו ישראל ונצולו והמצרים נטבעו בו וקצת מגומגם דטפי ה"ל לאתויי מקמיה האי קרא דרחב הזונה דבקרא הוא מוקדם ומפורש בו שמיעת קריעת ים סוף ואפשר דלא מייתי ליה האי קרא כלל הכא אלא משום רומיא דקרא דקאמר מ"ש התם דאמר ולא היה בם עוד רוח ומ"ש הכא דקאמרה ולא קמה עוד רוח באיש ממלת איש ששינה בהאי קרא דרשו שידעה שלא היה להם גבורת איש א"נ מלת קמה במשמע קשוי:

דף קטז:

ע"ב אמרה יהא מחול לי בשכר חבל חלון ופשתן. במדרש ילקוט ל"ג פשתן אלא בחומה גם מה שפירש"י על פי המכילתא בג' דברים חטאתי וכו' היינו נמי אלו ג' חבל חלון ופשתן שהיו המנאפים עולים אליה וכו' ע"ש במדרש ילקוט מפורש בענין אחר בג' חטאתי בנדה ובחלה ובהדלקה בג' מחול לי בחבל בחלון ובחומה וכו' ע"ש:

תרי עולמי גולאי כו'. בגרסת ע"י גילאי וכן נראה מפרש"י שהם גיל אחד והטעם פירוש שכן הוא נוי לדבר עכ"ל ונראה שדקדק ליטול ב' נערים ולא קאמר סתם עובדי כוכבים מהאי טעמא דקאמר שלא היו בנערותם עדיין משתמשין למלאכת הדיוט דמהאי טעמא אסור להשתמש בכהן:

והא מודה ר"א בר שמוע בבמה דתניא וכו' השתא דלא מסיק אדעתיה דהאי קרא המוריגים וכלי הבקר לעצים איירי בחדתי מגופיה דהאי קרא ה"מ לאקשויי וכן היא

הסוגיא בפרק הקומץ רבה דאהך דר"א שאמר אף עצים שלא ישתמש בהן הדיוט פריך מגופיה דקרא מדכתיב המוריגים וכלי וגו' ויש ליישב דסוגיא דהכא לא בעי לאקשויי מגופיה דקרא דאימא דארונה אמר כך אבל דוד לא רצה בהם לעצים משום שימוש הדיוט וזה שדקדק רש"י לפרש הא מודה ר"א בבמה דקתני המוריגים לקח דוד לעצים כדבר ארונה אבל בקרא אינו מפורש שלקחם דוד ודו"ק:

הא כיצד גבה מכל שבע חמשים וכו'. ואפילו למאן דאמר דירושלים נתחלקה לשבטים דהיינו ליהודה ובנימין ולא היה לשאר שבטים חלק בו מ"מ מקום המקדש לא נתחלק ולכך נתן כל שבט מי"ב שבטים כל אחד חנקו בשוה ועוד כיון דלא רצה דוד ליטלו מן ארונה בחנם אלא בקנין כמפורש בקרא הוצרך כל שבט לתת חנקו בשוה:

אבא יוסי וכו'. בקר ועצים ומקום וכו' ר"א בר שמוע אומר כו'. לפי הגירסא שלפנינו לא פליגי הני תנאי ובעל עין יעקב גרס גירסא אחרת לפי פירש"י ונראה דבהא פליג לאותה גירסא דלאבא יוסי מקום מזבח בכלל חמשים כסף הוה ולר"א בן שמוע מקום המזבח בכלל שש מאות של זהב הוה ולדידהו לא תקשי התם כסף הכא זהב אלא למ"ד דהיינו ו' מאות מכל השבטים היינו חמשים מכל שבט ושבט פריך התם כסף הכא זהב ומשני דה"ק גבה כסף במשקל שש מאות ומפורש בתוס' דה"ק גבה כסף שוה חמשים שקלים של זהב לכל שבט דהיינו שש מאות זהב לכל השבטים כו' עכ"ל ע"ש עוד ע"פ המדרש ופירש"י בסוף ספר שמואל מגומגם בזה ע"ש:

דף קיח.

הא כיצד לא היה שם תקרה אלא אבנים וכו'. דאהל לא שייך אלא בגג כמו שפירש"י בפ' כל הכלים בענין איסור אהל בשבת ולזה בהני קראי דמשתעי בקיומו קראו בית ה' ע"ש המחיצות שהיו אבנים והיכא דמשתעי בחרבנו קראו אהל שהוא בנין עראי ביריעות ובגג וק"ל:

דף קיח:

אמר קרא ונסב הגבול מזרחה תאנת שילה וגו'. הכי כתיב קרא בגורל בני יוסף ולפי שלא נמצא בשום מקום שיהיה שילה קרוי תאנת שילה דרשוהו הכי לרמוז בגורל בני יוסף שהיה בו גבול מזרחה עד מקום שאדם מתאנח על אכילת קדשים דשילה ומאן דדריש ליה מקרא בן פורת וגו' אסיפא דקרא בנות צעדה עלי שור סמוך דדריש עלי עין מל' סלוק דכה"ג דרשינן ליה בברכות ובפ' הפועלים וה"ק עלי עין בשביל שסילק

עינו מאשת פוטיפר זכה שבגבולו בנות שהם שאר השבטים צעדו באכילת קדשים עלי שור עד מקום ראיה כמו אשורנו ולא קרוב ומאן דדריש מקרא ורצון שוכני סנה ה"פ דקרא ורצון לפי שעשה רצון המקום ולא רצתה עינו ליהנות כו' תזכה באכילת שוכני דהיינו באכילת קדשים משכן שילה עד בין השנואים דהיינו שאר השבטים שהיה ראיית הרואה מגיע משם עד לכאן וק"ל:

בג' מקומות שרתה שכינה כו'. לכאורה ודאי דשרתה שכינה גם באהל מועד במדבר ובגלגל כדלקמן אלא דהנהו דחשיב הכא כלם בחלק בנימין היו אבל הא דקאמר כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימן לא משמע כן ואפשר דאהל מועד לא חשיב כיון שהיה בח"ל ובגלגל נמי לא מקרי שורה שכינה במשכן כיון שהיה זמן כיבוש א"י וחלוקה לא חשיב הכא אלא מיום שבאו אל המנוחה ואל הנחלה דהיינו שילה וירושלים והיתר שבין זה לזה דהיינו נוב וגבעון כדלקמן משמע הכא דנוב פשיטא להו דבחלק בנימן הוה והמקרא לא מוכח כן דחשיב י"ד ערים בנחלת בנימן וחשיב גבעון וירושלים ולא חשיב נוב ביניהו ודו"ק:

הכי השתא התם מיקרבן נחלות אהדדי הכא מי מיקרבן כו' יש נדקדק היאך לא ידע דקרא כתיב ויעל משם גורל בני בנימן וגו' בין בני יהודה ובין בני יוסף ויש ליישב דודאי דנחלתן של יוסף לבנימן מיקרבן אהדדי כמו ליהודה אלא דה"ק מי אשכחן דמיקרבן כ"כ בעיר אחת כמו שמצינו ביהודה שמפורש בקרא בהדיא דירושלים נפלה בנחלת שניהם ומשני כדאמר כו' רצועה יוצאה מחלקו של יהודה כו' והיה בנימן מצטער כו' דזה ודאי אינו מפורש אלא ממדרש דקרא מלשון חופף כל היום כדאמרי' פ' איזהו מקומן ה"נ איכא למימר הכי ממדרש הכתוב דרצועה יוצאה מחלק של יוסף כו' והיה בנימן מצטער דכתיב תאנת שילה כפרש"י ודו"ק:

כתנאי חופף זה מקדש כו' ובין כתפיו שכן אלו ימות כו'. במקדש בעוה"ז לא היה לשכינה דבוק גמור אלא דרך חפיפה משא"כ לימות המשיח דהוי דיבוק גמור לשכינה עם ישראל דהיינו ובין כתיפיו שכן ומקדש שני שהוא חסר בכמה דברים לא דריש ליה אלא מריבוי דכל היום וכן לדרשה דבין כתפיו שכן בעה"ב יהיה לשכינה דיבוק גמור כמ"ש שיהיו צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה ולא כן לימות המשיח כדאמרינן אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות ולכך לא דריש אלא מרבויא דכל היום וק"ל:

ימי אהל מועד מ' שנה חסר כו' נשתיירו לשילה שס"ט כו'. כל הסוגיא מבואר באורך בפרש"י והנני מקצר דבריו דחשיב הכא כל אותן שנים שהיו מיציאת מצרים עד בנין

הבית היכן היה המשכן ומפורש בקרא שהיו ת"פ שנים מיציאת מצרים עד בנין הבית והיה בשנה הרביעית למלך שלמה ועתה חשוב שנה אחת מיציאת מצרים עד שהוקם המשכן בשנה שניה ועוד ל"ט שנה שעמד המשכן במדבר עד בואם לא"י ועוד י"ד שנים שבגלגל דהיינו ז' שכבשו וז' שחלקו ז' שכבשו מוכח מדברי כלב שהיה בן מ' שנה בשליחות מרגלים שהיה בשנה שניה נצאתם ממצרים נמצא שהיה בן ע"ח שנה כשנכנסו לארץ ישראל וכשנכבשה הארץ שהיא תחלת החלוקה שהיה לשבט יהודה אמר כלב שהיה בן פ"ה שנים נמצא ע"כ שכבשו ז' שנים ועוד ז' שחלקו מסברא מדז' כו' א"נ מדכתיב י"ד שנים אחרי אשר הוכתה העיר בר"ה דהיינו יובל לא מתוקם אלא ע"י ז' שכבשו וז' שחלקו שהרי משנכנסו לארץ עד שגלו תת"ן שנים שהם י"ז יובלות ואילו לא היו י"ד שנים שהן ז' שכבשו וז' שחלקו נמצא היה הבית חרב בהשלמת היובל ולא י"ד שנים אחר החורבן כמו שאמר בקרא שבנוב וגבעון נ"ז שנים כמפורש הרי בין הכל קי"א שנים נשתיירו מת"פ בין שנים דמדבר ודגלגל ובין שנים דנוב וגבעון שס"ט שנים לשילה ושנים דנוב וגבעון מוכח לה דהיו נ"ז שנים דהא משבא הארון משדה פלשתים היה עשרים שנה עד שהביאו דוד משם דהיינו י"א דשמואל ושתים דשאול וז' שמלך דוד בחברון ועוד ל"ג שנה שמלך על כל ישראל ועוד ד' שנים שמלך שלמה קודם שנבנה הבית הרי נ"ז שנים לנוב וגבעון ויש לדקדק כיון דשנים של נוב יש להם קצבה כדקאמר דמשחרב שילה באו לנוב חרבה נוב באו לגבעון א"כ לא היו ימי נוב יותר מי"א שנים שהן י"א שנים שמלך שמואל א"כ אמאי חשיב להו כחדא הל"ל ימי נוב י"א שנים וימי גבעון מ"ו שנים וי"ל כיון דדינם חד הוא שבהם הותרו הבמות חשיב להו כחדא וכן משמע לקמן:

דף קיט.

מנוחה זו שילה וכו'. כדאמרינן לקמן מנוחה מכיבוש נחלה זו ירושלים וכה"א היתה לי נחלתי כאריה וגו' העיט צבוע נחלתי לי כו' לכאורה אין זה ראיה דעל ישראל קאמר הכי שהם קרוים נחלה שנאמר יעקב חבל נחלתו אבל ממאי דכתיב בתר הכי כה אמר ה' על כל שכיני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי ישראל וגו' משמע דנחלה היינו ירושלים ורש"א מנוחה זו ירושלים ע"ש מנוחת ארון כדלקמן עי' פרש"י ותוספות ונחלה זו שילה דהתם פליג נחלתם דכתיב ויפל להם גורל בשילה וגו' ולקמן קאמר טעמא דירושלים מקרי נחלה נחלת עולמים היינו למ"ד דזו וזו ירושלים דהיא המנוחה אמיתית ונחלת עולמים ובכן יבנה במהרה בימינו אמן סלה: